

DOI 10.58423/2786-6742/2025-8-55-74
ETO 332.1: 330.322:364

Veronika HANUSZICS

közgazdasági tudományok kandidátusa, docens,
Számvitel és Auditálás Tanszék docense,
II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola,
Beregszász, Ukrajna

ORCID ID: [0000-0001-6902-6303](https://orcid.org/0000-0001-6902-6303)

Scopus Author ID: [58538726200](https://scopus.org/authorid/58538726200)

e-mail: hanuszics.veronika@kmf.org.ua

(Corresponding author)

Gábor PATAKI

PhD hallgató, adjunktus
Debreceni Egyetem,

Ihrig Károly Gazdálkodás- és Szervezéstudományok Doktori Iskola
Számvitel és Auditálás Tanszék adjunktusa,
II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola,
Beregszász, Ukrajna

ORCID ID: [0000-0001-6761-7732](https://orcid.org/0000-0001-6761-7732)

TÁMOGATÁSI PROGRAMOK ÉS PÁLYÁZATI LEHETŐSÉGEK ELEMZÉSE KÁRPÁTALJÁN (2022–2024)

Анотація. Стаття присвячена дослідженню джерел фінансування та програм грантової підтримки Закарпатської області у складних умовах воєнного стану протягом 2022–2024 років. Актуальність дослідження зумовлена критичною роллю Закарпаття як транзитного, гуманітарного та економічного центру в умовах масштабних внутрішніх переміщень населення та необхідності підтримки економічної стійкості регіону. На початку 2022 року область зіткнулася з безпрецедентними викликами, що вимагали комплексного підходу до залучення фінансових ресурсів як із державного бюджету, так і міжнародних донорів і організацій.

У статті здійснено аналіз двох основних напрямів підтримки регіону: соціально-гуманітарного (допомога внутрішньо переміщеним особам, фінансування житлових програм, соціальна інфраструктура та інтеграція ВПО) і економічного (фінансування малого та середнього бізнесу, підтримка аграрного сектору, розвитку технологічних стартапів та індустріальних парків). Детально розглянуто роль міжнародних організацій (ООН, ЄС, USAID та інших), гуманітарних фондів, а також сусідніх країн, особливо Угорщини, яка надала значну фінансову й матеріальну підтримку у цей складний період через програму Egán Ede (гранти для малого та середнього підприємництва, фермерських господарств), програму Hungary Helps (гуманітарна допомога, генератори, підтримка лікарень і шкіл), Угорську Екуменічну службу (НІА) а також щорічну програму соціальної підтримки педагогів, медиків та культурних працівників.

Окрему увагу приділено аналізу державних українських програм, серед яких програми пільгового кредитування бізнесу «Доступні кредити 5–7–9%», грантові програми для підприємців та аграріїв «єРобота», житлова програма «єОселя», програма компенсацій

витрат на проживання внутрішньо переміщених осіб «Прихисток», створення індустріальних парків.

Встановлено, що завдяки активній підтримці міжнародних донорів і державних програм вдалося зменшити соціальну напругу в регіоні, створити умови для адаптації ВПО і посилити місцеву економіку. Обґрунтовано, що комплексна реалізація програм підтримки мала позитивний вплив на соціально-економічну стабільність та створила основу для подальшого розвитку регіону.

Ключові слова: грантові програми, фінансова підтримка, внутрішньо переміщені особи, економічна стійкість, державні програми, міжнародні донори, Закарпаття.

JEL Classification: H81, O18, R58, L53

Absztrakt. A tanulmány Kárpátalja finanszírozási forrásait és támogatási programjait vizsgálja a 2022–2024-es időszakban, a hadiállapot okozta nehéz körülmények között. A kutatás aktualitását az a kritikus szerep határozza meg, amelyet Kárpátalja tranzit-, humanitárius és gazdasági központként tölt be a belső menekültek tömeges megjelenése kapcsán, valamint a régió gazdasági fenntarthatóságának szükséges támogatása. 2022 elején a megye példátlan kihívásokkal szembesült, amelyek komplex pénzügyi forrásbevonást követeltek mind az állami költségvetésből, mind a nemzetközi donorok és szervezetek részéről.

A tanulmány két fő támogatási irányt elemez részletesen: a szociális-humanitárius (a belső menekültek támogatása, lakhatási programok finanszírozása, szociális infrastruktúra fejlesztése és a belső menekültek integrációja), valamint a gazdaságit (kis- és középvállalkozások támogatása, az agrárágazat fejlesztése, technológiai startupok és ipari parkok létrehozása). Részletesen vizsgálja a nemzetközi szervezetek (ENSZ, EU, USAID és mások), humanitárius alapok, illetve a szomszédos országok, különösen Magyarország szerepét, amely jelentős anyagi és pénzügy támogatást nyújtott ebben a nehéz időszakban, különösen az Egán Ede program révén (kis- és középvállalkozások, gazdálkodók támogatása), a Hungary Helps programmal (humanitárius segély, generátorok, iskolák és kórházak támogatása), a Magyar Ökumenikus Segélyszervezet (HIA), valamint az éves szociális támogatási program révén, amely a pedagógusokat, egészségügyi dolgozókat és kulturális szakembereket segíti.

Külön figyelmet szentel az ukrán állami programok elemzésének, többek között a kedvezményes üzleti hitelprogram („Elérhető hitelek 5–7–9%”), a vállalkozók és gazdálkodók számára nyújtott „eMunka” támogatási program, az „eLakás” lakhatási program, a belső menekültek lakhatási költségeinek támogatását szolgáló „Menedék” program, illetve az ipari parkok létesítésének támogatása kerül bemutatásra.

A tanulmány megállapítja, hogy a nemzetközi donorok és állami programok aktív támogatásának köszönhetően sikerült mérsékelni a társadalmi feszültségeket, elősegíteni a belső menekültek adaptációját, valamint megerősíteni a helyi gazdaságot. Bebizonyosodott, hogy a támogatási programok komplex megvalósítása kedvezően hatott a régió társadalmi-gazdasági stabilitására, és megteremtette a további fejlődés alapjait.

Kulcsszavak: pályázati programok, pénzügyi támogatás, belső menekültek, gazdasági ellenálló képesség, kormányzati programok, nemzetközi donorok, Kárpátalja.

Abstract. This article investigates funding sources and grant-support programs implemented in Zakarpattia region under the challenging conditions of martial law during 2022–2024. The relevance of this research is determined by Zakarpattia's critical role as a transit, humanitarian, and economic center amidst large-scale internal population displacement and the necessity to support regional economic sustainability. At the beginning of 2022, the region faced unprecedented challenges, demanding a comprehensive approach to attracting financial resources from the state budget, as well as from international donors and organizations.

The study analyzes two main areas of regional support: the socio-humanitarian dimension (assistance to internally displaced persons, housing programs funding, social infrastructure development, and integration of IDPs) and the economic dimension (support for small and medium-sized businesses, agriculture sector assistance, technological startup development, and industrial parks creation). The role of international organizations (the UN, EU, USAID, and others), humanitarian funds, and neighboring countries, particularly Hungary, is thoroughly examined. Hungary provided substantial financial and material support during this challenging period through the Egán Ede program (grants for small and medium-sized enterprises and farming households), the Hungary Helps program (humanitarian aid, generators, support for hospitals and schools), the Hungarian Interchurch Aid (HIA), and an annual social-support program aimed at educators, healthcare workers, and cultural specialists.

Special attention is paid to the analysis of Ukrainian state-run programs, such as preferential loan programs for businesses ("Affordable Loans 5–7–9%"), grant programs for entrepreneurs and farmers ("eRobota"), the housing program ("eOselya"), the IDP accommodation cost-compensation program ("Prykhystok"), and the creation of industrial parks.

The study concludes that, owing to active support from international donors and state-run programs, social tensions in the region were reduced, conditions for IDP adaptation were created, and the local economy was strengthened. It is substantiated that comprehensive implementation of support programs has positively impacted socio-economic stability and laid foundations for further regional development.

Keywords: grant programs, financial support, internally displaced persons, economic sustainability, state-run programs, international donors, Zakarpattia.

Probléma felvetése. Kárpátalja, amely stratégiai fekvésének köszönhetően Ukrajna nyugati határán helyezkedik el, kulcsszerepet játszik mint tranzitrégió. 2022 eleje óta nemcsak gazdasági, hanem kiemelt társadalmi és humanitárius központtá is vált az országban. A hadiállapot körülményei között a régió jelentős belső migrációs terhet vállalt magára, több százezer belső menekült számára biztosítva menedéket. Ezzel párhuzamosan Kárpátalja stabil logisztikai háttérrel nyújtott a humanitárius segélyek eljuttatásához, a vállalkozások áthelyezéséhez, valamint a stratégiai gazdasági ágazatok működésének fenntartásához a háborús környezetben.

A megye működésének új körülményekhez való alkalmazkodása jelentős pénzügyi forrásokat igényelt a lakhatási, szociális és gazdasági szükségletek biztosításához. Ebben a folyamatban kulcsszerepet játszottak a nemzetközi donorok és szervezetek, amelyek humanitárius és intézményi támogatást nyújtottak, valamint az állami finanszírozási programok. Kiemelt jelentőséggel bírt a kis- és középvállalkozások, az agrárszektor, a technológiai startupok támogatása, valamint az exportfejlesztési programok és az ipari parkok létrehozása.

A legújabb kutatások és publikációk elemzése.

A 2022–2025 közötti időszakban számos ukrán és magyar szerző tudományos publikációja jelent meg, amelyek Ukrajna, valamint Kárpátalja háborús körülmények közötti támogatásának különböző aspektusait vizsgálták. Többek között kutatások foglalkoztak az állami programokkal (a belső menekültek pénzügyi támogatása, vállalkozások áttelepítése), nemzetközi támogatással (humanitárius kezdeményezések,

szomszédos országok által nyújtott támogatások), illetve a régió újjáépítését célzó határon átnyúló együttműködéssel.

A vállalkozások Kárpátaljára történő áttelepítésének folyamatát, illetve az egyes gazdasági ágazatok jellemzőit és sajátosságait kutatta többek között Csubar O., Hapak N., Bojko Ja. és Cservak-Szmericsko O. [1].

Molnár D. Erzsébet, Pallay Katalin, Molnár D. István és Darcsi Karolina az ukrajnai menekültválságot, illetve a belső menekültek helyzetét vizsgálták Kárpátalja határ menti településein, különösen a Beregszászi járásban. A szerzők 215 belső menekült megkérdezésével megállapították, hogy jelentős részük Kárpátalja magyar kisebbség által lakott, kompakt településein talált menedéket [2]. A migrációhoz kapcsolódó problémákat és kihívásokat vizsgálta Kovách Donát is munkájában [3].

A kárpátaljai önkormányzatok és azok társulásai kapacitásának megerősítését a nemzetközi, határon átnyúló együttműködések terén Hurcsumelija Uljana kutatta [4]. Munkájában külön figyelmet fordított a kárpátaljai közösségek európai területi együttműködési programokba történő bekapcsolódásának jogi és adminisztratív mechanizmusaira a hadiállapot körülményei között. Kiemelten foglalkozott a határon átnyúló projektek jelentőségével a régió fejlődése és újjáépítése érdekében, valamint a szomszédos országokkal (különösen Magyarországgal és Szlovákiával) való partnerség szerepével Ukrajna támogatásában. Dnistrianskyi M., Molnár J., Dnistrianska N. és Molnár D. I. Ukrajna közigazgatási-területi reformjának lefolyását vizsgálják a nemzeti kisebbségek által kompaktan lakott területek – köztük Kárpátalja – vonatkozásában [5].

A Kárpátalja szociális szférája és üzleti szektorának háborús időszak alatti támogatási programjairól átfogó tudományos elemzések jelenleg még nem állnak rendelkezésre, ezért különösen aktuálisak az e témában folytatott további kutatások.

A cikk céljának megfogalmazása. A kutatás célja a humanitárius programok, valamint a vállalkozások és üzleti tevékenységek finanszírozási forrásainak elemzése Kárpátalján 2022–2024 között. Különös figyelmet kapnak a támogatási programok, hitelkezdeményezések, adókedvezmények és szubvenciók, mind nemzetközi, mind állami szinten.

A tanulmány külön kiemeli Magyarország szerepét a humanitárius segítségnyújtásban és a támogatási finanszírozásban ebben a nehéz időszakban. A kutatás rávilágít a külső pénzügyi támogatás jelentőségére a régió gazdasági stabilitása szempontjából, valamint meghatározza a szociális programok és a vállalkozói szféra finanszírozásának főbb tendenciáit a válság kihívásai és a helyreállítási folyamatok összefüggésében.

Kutatási eredmények bemutatása.

A Kárpátalja finanszírozási forrásainak kutatása két fő területre összpontosított:

1. **Szociális és humanitárius irány** – magában foglalja azokat a pénzügyi támogatásokat, amelyek célja a belső menekültek és a helyi lakosság lakhatási, egészségügyi, oktatási és szociális szükségleteinek biztosítása. Ebben a kontextusban elemzésre kerülnek azok a támogatási programok, humanitárius kezdeményezések és szubvenciók, amelyek elősegítették a menekültek integrációját és a közösségek fentarthatóság növelését.

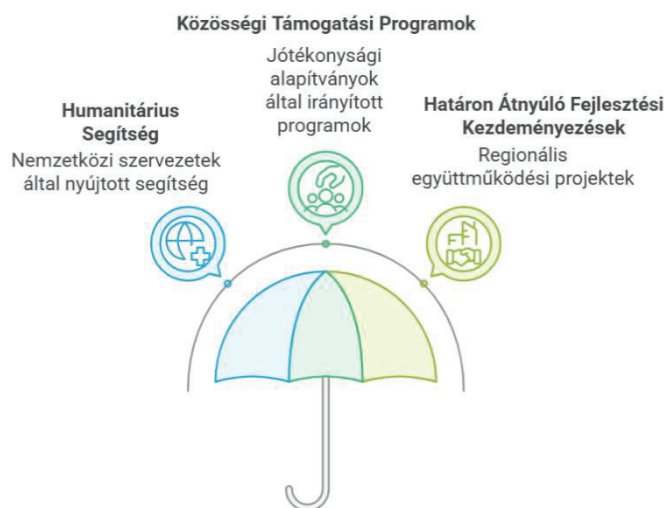
2. **Vállalkozók támogatása** – a vállalkozói tevékenység finanszírozásának elemzése, amely magában foglalja a kis-, közép- és nagyvállalkozások számára elérhető támogatásokat, az agrárszektor fejlesztési programjait, a technológiai startupok ösztönzését, az exportorientált vállalatok támogatását, valamint az állami hitelprogramokat, adókedvezményeket és szubvenciókat.

Ez a komplex megközelítés lehetővé teszi annak értékelését, hogy a pénzügyi források miként járultak hozzá mind a társadalmi stabilitáshoz, mind pedig a régió gazdasági fejlődéséhez.

I. Szociális és humanitárius finanszírozási programok.

Nemzetközi donorok és támogatási programok.

2022 és 2024 között Kárpátalja jelentős támogatásban részesült nemzetközi szervezetek, kormányok és alapítványok részéről. A támogatás fő irányai közé tartozott a humanitárius segítségnyújtás a belső menekültek számára, a menekültek integrációját elősegítő szociális projektek, valamint a közösségi és üzleti fejlesztési programok. A nemzetközi segítségnyújtás fő területeit az 1. és 2. ábra szemlélteti.

1. ábra. Nemzetközi Fejlesztési Támogatási Kezdeményezések Kárpátalja számára*.

*Saját szerkesztés.

Kárpátalja azon első régiók egyike volt, ahol a Nemzetközi Migrációs Szervezet (IOM) elindította a többcélú pénzügyi támogatási programot a belső menekültek számára [6]. Már 2022 márciusában, a helyi „Edelweiss” Jótékonysági Alapítványon keresztül, a Állami Katonai Adminisztráció (OVA) koordinációjával, az IOM megkezdte a kifizetéseket mintegy 40 ezer rászoruló személy számára. Az ellátottak körébe tartoztak: egyedülálló anyák gyermekekkel, nagycsaládosok, fogyatékkal élők, idősek. A program finanszírozását az ENSZ Központi Sürgősségi Segélyalapja (CERF), az Európai Unió, valamint Németország és Kanada kormányai, továbbá az Amerikai Nemzetközi Fejlesztési Ügynökség (USAID) biztosították. A támogatási összeget

készpénzben fizették ki az Ukrán Posta (Ukrposhta) fiókjain keresztül, és 2220 hrvnyát tett ki személyenként, havonta, több hónapon keresztül.

2. ábra. Nemzetközi donorok és támogatási programok Kárpátalján (2022–2024).*

*Saját szerkesztés.

A régió támogatásában jelentős szerepet játszottak jótékonyági és civil szervezetek.

A Magyar Ökumenikus Segélyszervezet (HIA) Beregszászon hozta létre regionális központját. A HIA több mint 250 menedékhelyet és szociális intézményt támogatott Kárpátalján, ellátva őket élelmiszerekkel, higiéniai termékekkel és fogyatékkal élő személyek számára szükséges eszközökkel [7]. Emellett a HIA speciális központokat alakított ki különleges szükségletekkel élők számára, amelyeket a DEC (Disasters Emergency Committee, Egyesült Királyság) finanszírozott. A DEC-alap támogatásával a kárpátaljai közösségekben működő fogyatékkal élők számára létrehozott intézmények részesültek támogatásban. A Vöröskereszt Kárpátaljai Megyei Szervezete szintén számos segélyprogramot valósított meg, amelyek közé tartozott élelmiszer-csomagok és utalványok kiosztása, valamint pszichoszociális támogatás, mindezt a Vöröskereszt Nemzetközi Szövetségének finanszírozásával.

A nemzetközi támogatásokkal párhuzamosan jelentős forrásokat különítettek el Kárpátalja támogatására Ukrajna állami és helyi költségvetéseiből. 2022–2024 között mind országos szintű programok, mind pedig regionális kezdeményezések működtek, amelyek célja a gazdasági fejlődés, szociális támogatás és az infrastruktúra helyreállítása volt.

1. táblázat.

A belső menekültek számára nyújtott főbb nemzetközi és hazai szociális és humanitárius támogatási programok Kárpátalján (2022–2025)

Donor	Program	Évek	Finanszírozási összeg	Feltételek / program sajátosságai
IOM (Nemzetközi Migrációs Szervezet)	Belső menekültek pénzügyi támogatása	2022	2220 hrvnyva / fő havonta	Belső menekültek, különösen anyák gyermekekkel, nagycsaládosok, fogyatékkal élők, idősek
ENSZ, EU, Németország és Kanada kormányai, USAID	Pénzügyi támogatási program belső menekültek számára	2022	1,8 milliárd hrvnyva és 100 millió USD	Belső menekültek, beleértve a sérülékeny csoportokat
UNDP, UNHCR, EU	Integrációs központ „Közös Cselekvési Platform”	2023	\$90 000 felújításra, \$15 000 képzésre, \$30 000 felszerelésre	Belső menekültek, helyi lakosok
UNDP, EU	Pszichológiai támogatás belső menekültek számára Ungváron	2025	\$72 000	Belső menekültek, elesett katonák családjai, veteránok
Ukrajna állami költségvetése	Havi kifizetések belső menekültek számára	2022 – jelenleg is	2000 hrvnyva felnőttnek, 3000 hrvnyva gyermeknek havonta	Regisztrált belső menekültek
Ukrajna állami költségvetése és nemzetközi donorok	„Prihisztok” (Menedék) program	2022-2024	2024-ben 15 millió USD	Lakástulajdonosok kompenzációja, akik ideiglenesen ingyen fogadtak be belső menekülteket
Ukrajna kormánya nemzetközi partnerekkel együtt	„єПідтримка” (e-Támogatás) Egyszeri támogatás	2022	6500 hrvnyva / fő	Egyszeri támogatás azok számára, akik a háború miatt elvesztették munkahelyüket
Ukrajna állami költségvetése	„єОселя” – Kedvezményes lakáshitel program	2022 – jelenleg i	3% vagy 7% kamatozású kedvezményes jelzáloghitel	3% kamatozás tanároknak, orvosoknak, katonáknak; 7% veteránoknak, belső menekülteknek és más kedvezményezetteknek
Nemzetközi „Újjászületés” Alapítvány (CARE Germany támogatásával)	„Humanitárius Szolidaritás” program	2022	Nyilvános forrásokban nem elérhető	Humanitárius segély, menedékhelyek felújítása, egészségügyi és oktatási hozzáférés
Magyar Ökumenikus Segélyszervezet (HIA)	Szociális intézmények és menedékhelyek támogatása	2022 – jelenleg is	Nyilvános forrásokban nem elérhető	Több mint 250 menedékhely támogatása Kárpátalján, fogyatékkal élők számára fenntartott központok
Kárpátaljai Vöröskereszt Társasága	Segélyprogramok (élelmiszercsomagok, utalványok, pszichoszociális támogatás)	2022-2024	Élelmiszer, ruha, pénzügyi támogatás	Élelmiszercsomagok, fogyatékkal élők támogatása, szociális segítség

Saját szerkesztés [6], [9], [7], [10], [11] alapján.

II. Pénzügyi támogatási programok a vállalkozások számára Kárpátalja megyében (2022–2024).

Nemzetközi programok a helyi és áttelepült vállalkozások támogatására.

A vizsgált időszakban számos pályázati támogatási programot indítottak nemzetközi szervezetek Kárpátalján. 2023-ban az ILO „Inkluzív Munkaerőpiac” projektje (Dánia és Németország kormányainak, valamint a GIZ finanszírozásával) keretében minigrant pályázati programot hirdettek meg a kárpátaljai mikro-, kis- és középvállalkozások számára. A helyi és áttelepült vállalkozások akár 10 000 dollár támogatást is igényelhetnek fejlesztési célokra. A támogatás felhasználható volt bérköltségekre, alapanyagok beszerzésére, gépek és berendezések vásárlására, valamint bérleti díjak fedezésére [12].

Kárpátalja területén számos USAID üzleti támogatási program valósult meg. Az Amerikai Nemzetközi Fejlesztési Ügynökség (USAID) a „Versenyképes Ukrajna Gazdasága” (CEP) programon keresztül támogatásokat biztosított mikro-, kis- és középvállalkozások számára, beleértve az áttelepült és női vállalkozásokat is. 2023 májusában USAID képviselői Ungváron találkozót szerveztek a helyi és áttelepült vállalkozások számára elérhető támogatási lehetőségekről [13]. A közepes és nagyvállalatok számára USAID az ukrán Gazdaságfejlesztési Minisztériummal együttműködve 2023 végén elindította az „Investments for Business Resilience” programot, amelynek költségvetése 15 millió USD. A program keretében feldolgozóipari és exportorientált vállalatok, amelyek éves forgalma meghaladja a kb. 8 millió USD-t, 250 000 – 2 millió USD összegű támogatást igényelhetnek. A források gyártási kapacitás bővítésére, exportfejlesztésre és munkahelyteremtésre fordíthatók, a vállalkozások önrészenek biztosítása mellett [14]. A program célja, hogy ösztönözze az ukrán gazdaság szerkezetváltását, azaz a nyersanyagexport helyett a nagyobb hozzáadott értékű termékek előállítását, és 2025 végéig lesz elérhető.

Az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank (EBRD) Svájc és az Egyesült Államok kormányainak támogatásával 2022–2024 között finanszírozta a harci övezetekből áttelepült termelő KKV-k költségeinek kompenzációs programját. 2024-ben az EBRD ismét megnyitotta a pályázati lehetőséget, amelynek keretében vállalatonként akár 30 000 euró támogatás volt elérhető. A támogatás célja a berendezések és termékek szállításának, gépek telepítésének és javításának, valamint a bérek és termelési létesítmények bérleti díjainak vagy helyreállításának fedezése volt [15]. A pályázati követelmények közé tartozott, hogy a vállalkozás legfeljebb 500 alkalmazottal rendelkezzen, éves forgalma ne haladja meg az 50 millió eurót, legalább 50%-ban ukrán tulajdonú legyen, valamint 2022. február 24. után települjön át, és olyan igazolt költségekkel rendelkezzen, amelyeket más programok nem fedeznek.

A technológiai startupok támogatása (WNISEF & USF) céljából az Ukrajnai Startup Alapítvány (USF) és a Western NIS Enterprise Fund (WNISEF), egy nemzetközi donor, 2023–2024-ben elindított egy új támogatási programot, amelynek összköltségvetése 2,5 millió USD [26]. Az ukrán technológiai vállalatok a korai szakaszban akár 25 000 USD (pre-seed) vagy 50 000 USD (seed) támogatást kaphatnak projektjük fejlesztésére. A program keretében legalább 74 startupot finanszíroznak 2025

végéig [17]. A pályázók között olyan új vállalkozások lehetnek, amelyek korábban nem kaptak finanszírozást védelmi alapoktól (például BRAVE1).

Állami és regionális üzleti támogatási programok Kárpátalján.

5–7–9% kedvezményes hitelek. Az állami kedvezményes hitelprogram lehetőséget biztosít a kis- és középvállalkozások (KKV-k) számára, hogy 5%, 7% vagy 9% kamatozású hiteleket vegyenek igénybe beruházási célokra – a kamat fennmaradó részét az állam fedezi [18]. A program feltételei a vállalkozás méretétől és az új munkahelyek létrehozásától függenek. 2022–2023-ban a programot kiterjesztették: a hadiállapot ideje alatt a kamatlábakat ideiglenesen 0%-ra csökkentették, majd fokozatosan 5%-ra állították vissza, és a maximálisan felvehető hitelösszeget 60 millió hrvnyára emelték [19]. 2022 elejétől 2025 elejéig a kárpátaljai vállalkozások 1 808 hitelt vettek fel, összesen kb. 2,9 milliárd hrvnya értékben a 5–7–9% program keretében. 2023-tól a program prioritása az ipari beruházások ösztönzése, így a forgótőke finanszírozás helyett a fejlesztések támogatására koncentrálnak.

Az iparfejlesztési támogatási politika részeként kamattámogatási programot indítottak az ipari projektek számára. 2024-ben a Kárpátaljai Megyei Állami Katonai Adminisztráció (OVA) 5 millió hrvnyát különített el az ipari vállalkozások hitelköltségeinek csökkentésére, különösen a feldolgozóipari ágazatokban, mint az élelmiszeripar, textilipar, gépipar és kohászat [18]. Ez a támogatás kiegészíti az állami programokat, ösztönözve a régió gyártóit, hogy fejlesztési célú hiteleket vegyenek igénybe.

„eRobota” támogatási program a vállalkozások számára. 2022 óta az ukrán kormány vissza nem térítendő támogatási programokat hajt végre a kis- és középvállalkozások indítására vagy bővítésére. Az „ePo6ota” program célja az üzleti tevékenység ösztönzése és új munkahelyek teremtése pénzügyi támogatás révén. A program több komponensből áll, amelyek különböző célcsoportokat és feltételeket tartalmaznak [20]:

1. **„Saját vállalkozás”** – mikrotámogatások akár 250 000 hrvnya értékben kisvállalkozások létrehozására vagy fejlesztésére. A források felhasználhatók berendezések vásárlására, alapanyagok beszerzésére, bérleti díjak fedezésére (legfeljebb a támogatás 25%-áig), eszközök bérlésére, marketingre és reklámra, valamint franchise-vásárlásra. A támogatás igénylője köteles legalább egy munkahelyet teremteni.

2. **„Új szint”** – akár 8 millió hrvnya támogatás feldolgozóipari vállalkozások létrehozására vagy fejlesztésére. A támogatás gyártóberendezések vásárlására fordítható az alábbi ágazatokban: bútort-, építőanyag-, ruházati és kellékgyártás, agrárfeldolgozás stb. A támogatás kedvezményezettje köteles legfeljebb 25 munkahelyet létrehozni.

3. **„Saját kert”** – támogatás gyümölcsösök, bogyósültetvények és szőlőültetvények telepítésére vagy fejlesztésére. A támogatás összege legfeljebb 400 000 hrvnya hektáronként, de nem haladhatja meg a projekt összköltségének 70%-át. A támogatott vállalkozásnak 6–10 állandó és 125–425 szezonális alkalmazottat kell foglalkoztatnia az ültetvény méretétől és típusától függően.

4. **„Saját üvegház”** – támogatás üvegházak gazdálkodás fejlesztésére. A támogatás összege legfeljebb 7 millió hrvnya 2 hektárra, de nem haladhatja meg a projekt összköltségének 70%-át. A források üvegházak építésére, vetőmagok és

technológiai berendezések beszerzésére fordíthatók. A támogatás feltétele legalább 40 munkahely létrehozása.

5. **„IT-startup”** – akár 3,5 millió hrvnya támogatás új technológiai vállalatok létrehozására és munkahelyteremtésre, valamint az IT-export növelésére. A támogatás felhasználható munkavállalói bérekre, tanácsadási szolgáltatásokra, berendezések vásárlására, kutatás-fejlesztési projektekre és marketingre. A támogatott vállalkozásoknak legalább 3 munkahelyet kell létrehozniuk a startup fejlettségi szintjétől függően.

6. **„Start az IT-ben”** – támogatás IT-szakképzés megszerzésére. A pénzeszközök olyan ukránok számára állnak rendelkezésre, akik korábban nem szereztek formális IT-végzettséget és nem rendelkeznek tapasztalattal az ágazatban.

A legnépszerűbb támogatási forma az „Saját vállalkozás” (Vlaszna Szprava) mikrotámogatás, amely legfeljebb 250 000 hrvnyát biztosít új vállalkozások létrehozására. A támogatás feltétele, hogy a kedvezményezett 6 hónapon belül elindítsa vállalkozását és munkahelyeket teremtsen. 2022–2023 között Kárpátalján 129 ilyen támogatást ítéltek oda (22 támogatást 2022-ben és 107-et 2023-ban), összesen több mint 26,6 millió hrvnya értékben [21]. Ez várhatóan kb. 220 új munkahely létrehozásához járul hozzá a régióban. A támogatásokat az Állami Munkanélküliségi Biztosítási Alap és az állami költségvetés finanszírozza. Ezen felül 2023-ban elindult egy speciális támogatási program a veteránok és családtagjaik számára, amely akár 1 millió hrvnyás támogatást biztosít a háborús veteránok számára saját vállalkozásuk indításához.

A „Saját kert” és „Saját üvegház” kormányzati programok (az „eRobota” agrárkomponense) különösen népszerűvé váltak Kárpátalján. A megye Ukrajna vezető régiója lett az ültetvények és üvegházak létrehozására vonatkozó támogatások számát tekintve. 2023 októberéig Kárpátalján összesen 24 agrártámogatási pályázatot hagytak jóvá, összesen mintegy 140,6 millió hrvnya finanszírozással, ami az országos támogatási volumen 19%-át teszi ki ebben a szektorban [8]. Ezekből a forrásokból az agrárvállalkozások többéves ültetvényeket – bogyós- és gyümölcsös ültetvényeket – hoznak létre, összesen kb. 376 hektár területen.

Állami támogatás az agrárszektorban. Az agrárvállalkozások számára külön támogatási és szubvenció programokat vezettek be. 2022 óta működik egy támogatási program a gyümölcsösök, bogyósültetvények és szőlőültetvények fejlesztésére (legfeljebb 10 millió hrvnya támogatás az ültetvények létrehozására), valamint a moduláris üvegházak építésére (akár 7 millió hrvnya támogatás). Kárpátalján közel 50 agrárprojekt kapott támogatást, összesen $\approx$ 261 millió hrvnya értékben [22]. Ebből 40 projekt gyümölcsösök, bogyósültetvények és szőlőültetvények telepítésére, a többi üvegházépítésre irányult. A támogatott összegek nagy részét már folyósították a régió gazdaságainak. Emellett 2023–2024-ben a kormány újraindította a földművesek számára nyújtott állami szubvenció programot, amely 1–120 hektár művelés alatt álló földterület tulajdonosai és bérlői számára érhető el. A kedvezményezettek 4000 hrvnya támogatást kaphatnak hektáronként, amely nem haladhatja meg az általuk befizetett adók összegét. Az egyszeri támogatás csak azok számára érhető el, akik korábban nem részesültek belőle, és célja a vetés támogatása a háborús körülmények között [23]. Az agrárszektor számára továbbra is elérhető az állami program a hazai mezőgazdasági

gépek beszerzési költségeinek részleges kompenzálására – a termelők a vásárolt ukrán gyártmányú mezőgazdasági gépek árának akár 25%-át visszaigényelhetik. 2022-ben, hogy a vetési szezon ne szenvedjen késedelmet, a kormány ideiglenesen eltörölte a jövedéki adót és 20%-ról 7%-ra csökkentette az üzemanyag ÁFA-ját [19]. Egyúttal egyszerűsítette az üzemanyag importjára vonatkozó vámkezelési eljárásokat, amely kritikus időszakban biztosította a mezőgazdasági termelők számára az üzemanyagellátást. Így az agrárszektor mind közvetlen pénzügyi támogatásokban, mind adókedvezményekben részesült, amelyek hozzájárultak a folyamatos mezőgazdasági termelés fenntartásához.

Ipari parkok fejlesztési programja. Kárpátalja az egyik fő régióvá vált, amely 2022–2023-ban befogadta az áttelepült vállalkozásokat. Az állam elindította a kelet-ukrajnai frontvonal közelében működő vállalkozások áthelyezési programját, amelynek keretében a kormány állami forrásokból támogatta a gyártóberendezések Nyugat-Ukrajnába történő átszállítását, új telephelyek keresését és a dolgozók elszállásolását. Összesen közel 400 áttelepült vállalkozás lett hivatalosan regisztrálva Kárpátalján, közülük sokan olyan iparágakhoz tartoznak, amelyek korábban nem voltak jellemzőek a régióra – például gépgyártás, fémmegmunkálás, fafeldolgozás és élelmiszeripar. A kormány további ösztönző intézkedéseket vezetett be ezen vállalkozások fejlődésének támogatására. 2023-ban elindult az ipari parkokat támogató program, amely állami társfinanszírozást biztosít az infrastruktúra kiépítéséhez (2. táblázat).

Helyi (megyei) üzlet támogatási programok. A Kárpátaljai Megyei Tanács és az adminisztráció a régió háttérként betöltött szerepét figyelembe véve saját vállalkozásösztönző programokat indított. 2021–2024 között működik a KKV-k regionális fejlesztési programja, amelyre évente forrásokat különítenek el a megyei költségvetésből [18]. 2023-ban ennek keretében startup-pályázatot szerveztek, amelynek során 19 vállalkozó nyert támogatást – fejenként legfeljebb 100 000 hrvnya összegben, a teljes támogatási keret 1,5 millió hrvnya volt. Az elsődleges kedvezményezettek a háborús veteránok és a belső menekültek voltak, akik saját vállalkozást indítottak. 2024-ben a program költségvetését 2 millió hrvnyára növelték, és a maximálisan igényelhető támogatás összegét 200 000 hrvnyára emelték [32].

A megyei önkormányzat külön támogatási programokat indított az alternatív energiára való átállás és az agrárszektor fejlesztése érdekében. A „Energy Help” program keretében, amely 2022 végén indult, a megyei hatóságok részben megtérítették a generátorok és akkumulátorok beszerzési költségeit a kisvállalkozások számára, hogy segítsék őket az energiaválság átvészelésében. Az agrárszektorra is külön figyelmet fordítottak: 2023-ban 14 millió hrvnyát különítettek el a megyei költségvetésből kedvezményes hitelekre a gazdálkodók számára, valamint a tejfeldolgozó berendezések és vágópontok beszerzésének részleges kompenzálására [8].

2. táblázat

Kárpátaljai ipari parkok

Ipari park neve	Elhelyezkedés	Terület	Szagosodás	Munkalehetőségek száma
Kárpáti	Csinádjovo, Munkácsi járás	25,6479 ha	Faipar, papír- és mezőgazdasági termékek gyártása, építőanyagok gyártása, tudományos és műszaki tevékenység	1300
SOLVA-TECH	Szolyva, Munkácsi járás	10,0032 ha	Faipar, bútorgyártás, szerves vegyi anyagok gyártása, építési fémszerkezetek gyártása	400
Muzsaj	Beregszászi területi közösség	30 000 ha	Feldolgozóipar, élelmiszeripar, fa- és ásványfeldolgozás, fémtermékek gyártása, gépjárműgyártás	427
Friendly Wind Technologies	Perecseny, Ungvári járás	16,5 ha	Gépgyártás, fémmegmunkálás, szakmai-tudományos és műszaki tevékenység	745
EKO Munkács	Munkács	23 ha	Feldolgozóipar, faipar, papír- és papírtermékek gyártása, nyomdaipar, textilipar, elektromos berendezések gyártása	900
Energy Group	Szolyva	10,0278 ha	Ipari és raktárkomplexum, ipari termelés, logisztika	Nincs adat
BF Terminál	Batyú és Bátrágy, Beregszászi járás	69,7 ha	Faipari feldolgozás, MDF és CLT lapok, laminált padló, parketta gyártása; ipari-rakománykezelő komplexum	2000
Maramureş	Szotvino északi peremén, Bila Cerkva falun	19,2063 ha	Faipar, bútorgyártás, gépgyártás, raktározási és logisztikai létesítmények	Nincs adat

Saját szerkesztés [24], [25], [26], [27], [29], [30], [31] alapján.

Magyarországi támogatási programok Kárpátalján (2022–2024).

Kárpátaljai Szociális Programcsomag. A magyar kormány Nemzetpolitikai Államtitkárságának 2015 óta működő programja, mely a kárpátaljai magyar közösség számos csoportjának nyújt anyagi segítséget. Ennek keretében évente egyszeri bérkiegészítést kapnak a Kárpátalján magyar nyelven dolgozó pedagógusok, orvosok és egészségügyi dolgozók, szociális és kulturális munkások, újságírók, művészek stb., továbbá gyermekétkeztetési támogatást biztosítanak magyar óvodásoknak és kisiskolásoknak [33]. 2022-ben a programot 2 362 820 000 forintos keretösszeggel hirdették meg, egyszerűsített pályázati eljárással a háborús helyzet miatt. Abban az évben 13 260 pályázó nyert támogatást: több mint 8 200-an részesültek bérkiegészítésben, és 5 058 pályázat gyermekétkeztetési támogatást biztosított. 2023-ban tovább növelték a keretet immár több mint 2,5 milliárd forintra [34], amellyel 11 488 pályázatot támogattak (közel 7 600 fő bérkiegészítését és 3 891 gyerek étkeztetését) [35].

Magyarországi humanitárius segély és újjáépítési támogatás. A háború kitörése után Magyarország közvetlen segélyeket is nyújtott Ukrajnának. 2022 júliusában a magyar kormány egy 3,5 milliárd forintos csomagot különített el: 875 millió

forintot a belső menekültek megsegítésére, és 2,625 milliárdot a létfontosságú infrastruktúra újjáépítésére, melyet 2022–2023 folyamán két részletben utaltak át [36]. Emellett a Hungary Helps – Magyarország segít program keretében több segélyszállítmány indult Kárpátaljára. Például a kormány 200 millió forinttal támogatta az „Egytálétel” akciót (napi melegétel biztosítása) a kárpátaljai rászorulóknak és menekülteknek.

A téli időszakban Magyarország áramfejlesztő generátorokkal is segítette Kárpátalját: 2023 elején a Katolikus Karitás az Svéd Lions Clubokkal együttműködve 20 nagy teljesítményű generátort adott át kárpátaljai kórházaknak és iskoláknak, valamint több tonna élelmiszert juttatott el. Összesen már több mint 50 generátort kaptak a régió intézményei a folyamatos működés biztosítására az áramszünetek idején

A magyar segélyszervezetek is aktívan kivették részüket a válságkezelésből. A Magyar Ökumenikus Segélyszervezet 2022–2023-ban mintegy 11,6 milliárd forintból gazdálkodva több mint *félmillió* ukrainai rászorulót ért el támogatásaival. Ehhez a magyar állam 2,9 milliárd forinttal járult hozzá a Hungary Helps programon keresztül, amiből a Segélyszervezet a kijevi területen iskolát, óvodát, orvosi rendelőt és mentőállomást hozott létre [37]. Kárpátalján az Ökumenikus Segélyszervezet folytatta a hagyományos karitatív munkát a magyar, ruszin és ukrán lakosság körében, és emellett segítette a kelet-ukrainai harcok elől nyugatra menekülő tömegeket is. Több száz családnak nyújtottak szállást, élelmiszert, tüzelőt és alapvető ellátást, csökkentve ezzel a helyi közösségekre nehezedő terheket. A szervezet vezetője szerint eddig 250 kárpátaljai intézményt támogattak (óvodákat, iskolákat, művelődési házakat), hogy azokat alkalmassá tegyék belső menekültek ideiglenes befogadására. Rajtuk kívül számos más hazai és nemzetközi karitatív szervezet is jelen volt: például a Katolikus Karitás rendszeresen juttatott el adományokat a rászorulóknak, és a kórházakat, szociális intézményeket ellátta a működéshez szükséges eszközökkel (gyógyszerek, élelmiszer, generátorok stb.)

Kárpátaljai vállalkozók támogatási lehetőségei (2022–2025).

A 2022–2025 közötti időszakban a magyar kormány és magyarországi alapítványok többféle programmal támogatták a kárpátaljai magyar vállalkozókat és vállalatokat.

Gazdaságfejlesztési és vállalkozás-támogatási program (Egán Ede). A magyar kormány az Egán Ede Kárpátaljai Gazdaságfejlesztési Program révén a kárpátaljai magyar vállalkozásokat is segíti. Ez a Bethlen Gábor Alapon keresztül finanszírozott rendszer vissza nem térítendő támogatásokat nyújt kis- és középvállalkozásoknak, mezőgazdasági termelőknek. A 2019-ben meghirdetett agrárpályázat keretében például 409 kárpátaljai gazdálkodó részesült összesen több mint 1,2 milliárd forint támogatásban [38]. 2021 folyamán pedig több mint 900 kárpátaljai magyar vállalkozó jutott ilyen támogatáshoz a szülőföldön maradás elősegítésére [39]. A háború ideje alatt sem állt le a program: 2023 végén egy új, meghívásos agrárpályázatot hirdettek meg a gazdák talpon maradásának segítésére, amelyre 389 pályázat érkezett, ebből 323 nyert támogatást; eddig 266 mezőgazdász jutott mintegy 220 millió forint értékű forráshoz [38]. 2024-ben meghívásos pályázatot hirdettek meg a mezőgazdasági vállalkozások

működésének támogatására, hogy a Kárpátalján bejegyzett gazdák inputanyagokhoz és forgóeszközkhöz jussanak a nehéz körülmények közepette[40].

Szociális jellegű agrártámogatás (Első lépés program): A hátrányos helyzetű, többgyermekes gazdákat külön program segítette. Az Első lépés nevű szociális program keretében – a Pro Agricultura Carpatika alapítvánnyal együttműködve – 160 nagycsaládos kárpátaljai gazda kapott vetőmag-támogatást megélhetésük javítása érdekében [38].

A magyar Agrárminisztérium által támogatott falugazdász hálózat Kárpátalján is működik a Pro Agricultura Carpatika koordinálásával, szakmai tanácsadást nyújtva a gazdáknak. Emellett a magyar gazdatársadalom is mozgósult: 2023 tavaszán a magyarországi gazdakörök és agrárvállalatok 500 zsák hibrid kukorica vetőmagot adományoztak a kárpátaljai magyar termelőknek, ami 500 hektár bevetéséhez elegendő [41]. A vetőmag-szállítmányt Jakab István, a MAGOSZ elnöke adta át Kárpátalján, és a helyi partnerszervezetek (református egyház, Kárpátaljai Vállalkozók Szövetsége, Pro Agricultura Carpatika Alapítvány, KMKSZ) közreműködésével juttatták el a rászoruló gazdáknak. Ez a segítség a háborús helyzetben a termelés folytatását, az élelmezésbiztonság fenntartását szolgálta.

Innovációs és startup ökoszisztéma fejlesztés – nemzetközi programok: 2024-ben indult a visegrádi országok közös kezdeményezéseként a V4–Ukraine Talent Fusion Program, amelynek célja Ukrajna – benne Kárpátalja – innovációs ökoszisztémájának erősítése. A programot a Visegrádi Alap finanszírozta, magyar részről az Óbudai Egyetemhez tartozó Óbuda Uni Venture Capital volt a megvalósító partner. A projekt a háborús helyzet miatt kialakuló kihívásokra reagálva igyekezett orvosolni a tőkehiányt és a tech tehetségek elvándorlását, többpillérű aktivitással. Ennek keretében Tech Talent Superstars rendezvényeket tartottak (Budapesten is) a startup közösség inspirálására, valamint egy online Go&Grow mesterkurzus-sorozatot szerveztek vállalkozóknak gyakorlati ismeretek átadására. A program záróeseménye egy pitch-verseny volt, amely lehetőséget adott az ukrajnai – köztük kárpátaljai – startupoknak, hogy nemzetközi befektetők előtt mutakozzanak be [42]. Mindez hozzájárult ahhoz, hogy a kárpátaljai innovatív vállalkozók is bekapcsolódhassanak a nemzetközi startup vérkeringésbe.

Egyéb vállalati támogatások: A kárpátaljai magyar vállalkozások részesülhettek a Bethlen Gábor Alap egyéb célzott támogatásaiból is, például ha szakmai szervezetükön keresztül pályáztak. Ilyen volt például a 2022–2023-as Nemzeti Újrakezdés Program, amely a háború kitörése után nyújtott gyorssegélyt a külhoni magyar közösségeknek intézményi fejlesztésekre. Bár ez inkább civil és oktatási szervezetekre irányult, a vállalkozói környezet stabilizálása szempontjából fontos volt (pl. magyar iskolák, óvodák támogatása a munkaerő megtartásához). Nagy magyarországi vállalatok közvetlen beruházásai Kárpátalján a háborús kockázatok miatt korlátozottak voltak ebben az időszakban, de a magyar állami befektetésösztönző rendszer figyelemmel kísérte a lehetőségeket. (Például a KÉSZ Holding a szomszédos Romániában nyitott gyárat magyar kormányzati segítséggel – hasonló befektetések Kárpátalján a stabilitás helyreállása után várhatók.).

Következtetések és további kutatások kilátásai. A Kárpátalja megye finanszírozási forrásainak 2022–2024 közötti vizsgálata azt mutatja, hogy a régió

jelentős nemzetközi és állami támogatásban részesült, amely egyrészt a szociális és humanitárius funkciók ellátását, másrészt a gazdasági fejlődés ösztönzését szolgálta. Kárpátalja, mint határrégió és stratégiai hátország a háború idején, kulcsszerepet játszott a belső menekültek (belső migránsok) befogadásában, ellátásuk biztosításában és társadalmi-gazdasági integrációjuk elősegítésében. Ennek érdekében jelentős pénzügyi forrásokat mozgósítottak nemzetközi szervezetek, kormányok, alapítványok és Ukrajna állami költségvetése révén, hogy támogassák a régió fenntarthatóságát és gazdasági ellenállóképességét.

A finanszírozás két fő irányban valósult meg:

1. Szociális és humanitárius támogatás – Ide tartoztak a pénzbeli támogatások, a belső menekültek (belső migránsok) lakhatásának biztosítása, valamint az egészségügyi, oktatási és pszichológiai programok finanszírozása. Kiemelkedő szerepet játszottak a nemzetközi szervezetek, mint az ENSZ, IOM, UNDP, EU, Magyar Ökumenikus Segélyszervezet és a Vöröskereszt, amelyek közvetlen pénzügyi támogatást nyújtottak a belső menekültek számára, valamint segítették a közösségeket a szociális infrastruktúra fejlesztésében. Egyes programok az integrációs központok, pszichológiai támogatási központok létrehozását és a lakásállomány helyreállítását finanszírozták.

2. Vállalkozásfejlesztés és gazdasági növekedés támogatása – Ide tartoztak a kis- és középvállalkozások számára nyújtott támogatások, az agrárszektor ösztönzése, a technológiai startupok és az exportorientált vállalatok fejlesztése, valamint a hitelprogramok, adókedvezmények és az ipari parkok kiépítése. Az ukrán kormány a „*«Робота»*” program keretében széles körű támogatási rendszert vezetett be, amely lehetővé tette a vállalkozók számára új vállalkozások indítását és fejlesztését. Emellett nemzetközi partnerek, például USAID, az EBRD és más szervezetek finanszírozást biztosítottak az áttelepült vállalatok számára, segítve a gyártási kapacitások modernizálását és a gazdasági szerkezet átalakítását.

Külön figyelmet érdemel Magyarország jelentős hozzájárulása, amely jótékonyági és állami programokon keresztül támogatta Kárpátalja szociális és gazdasági szektorát. A magyar alapítványok finanszírozták a helyi közösségek fejlesztési projektjeit, valamint támogatásokat nyújtottak a vállalkozóknak, különösen az agrárszektorban.

A régióban létrehozott ipari parkok kulcsszerepet játszottak az állami gazdaságpolitikában, amely az új befektetések vonzására és munkahelyteremtésre irányult. Ezek az ipari parkok állami támogatást kaptak az infrastruktúra-fejlesztési projektek társfinanszírozásán keresztül, elősegítve a gazdasági diverzifikációt és a régió ipari potenciáljának növekedését.

Összességében a régió számára biztosított pénzügyi támogatás hozzájárult mind a társadalmi, mind a gazdasági stabilitás fenntartásához. A különféle támogatási, hitel- és befektetési programok olyan alapot teremtettek, amely elősegíti Kárpátalja újjáépítését és fejlesztését, növeli a foglalkoztatottságot és megteremti a fenntartható gazdasági növekedés feltételeit a válsághelyzetek közepette is. A további kutatási irányok közé tartozhat az ismertetett programok megvalósításának következményeinek vizsgálata, valamint hatásuk elemzése a régió gazdaságára nézve.

Felhasznált források listája

1. Червак-Смерічко О. Ю., Чубарь О. Г., Гапак Н. М., Бойко Я. М. Релокація бізнесу на Закарпатті внаслідок війни: територіальний та галузевий зрізи. Наукові перспективи: журнал. Київ : Видавнича група «Наукові перспективи». 2023, № 5(35) с. 512-526. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/59190>
2. Molnár D. Erzsébet, Pally Katalin, Molnár D. István, Darcsi Karolina. Ukrajnai menekültválság és a belső menekültek helyzete a Beregszászi járás határ menti településein 2022-ben. Térés Társadalom, 37. évf., 4. szám, 2023. 82-99 old. URL: <https://surl.li/vajfzr>
3. Kovách Donát Helyben maradó kárpátaljai magyarok migr ációs döntéshozatala a háború előtt és után. Kisebbségi Szemle, 2022/3. 53-73 old. URL: <https://surl.li/apedsh>
4. Гурчумелія У.І. Посилення спроможності органів місцевого самоврядування та їх асоціацій у сфері міжнародного територіального співробітництва на прикладі закарпатської області. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету, Серія ПРАВО. 2024, Випуск 86: частина 1. с. 181-186 URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/01/28.pdf>
5. Dnistrianskyi M., Molnár J., Dnistrianska N., & Molnár D. I. New realities of the administrative-territorial structure of Ukraine and areas of ethnic minorities' settlement: Geographical correlations and social consequences: Examples of Zakarpattia, Chernivtsi and Odesa oblasts. Hungarian Geographical Bulletin, 2024. 73(4), 395-412 old. URL: <https://ojs.mtak.hu/index.php/hungeobull/article/view/15981/14775>
6. Волонтери Закарпатського обласного фонду «Едельвейс» допомагають отримати грошову допомогу від МОМ для українців, що змушені втікати від війни. Карпатський об'єктив, 30.03.2022 р. URL: <https://surl.li/vfxygm>
7. Berehove - Hungarian Interchurch Aid in Zakarpattia, Ukraine. Hungarian Interchurch Aid. URL: <https://surl.li/nsuqiq>
8. Про Програму соціально-економічного розвитку Закарпатської області на 2024 рік. Розпорядження Закарпатської державної військової адміністрації № 1199 від 21.12.2023. URL: <https://surl.li/hewotv>
9. Воронцова Д. Програма “Прихисток”: компенсацію за розміщення ВПО платитимуть до кінці року 24.11.2024 р. URL: <https://surl.li/dfpurm>
10. 6500 грн за програмою “єПідтримка”: Кабмін виділив ще 1,9 млрд на завершення виплат. ТСН, 02.05.22 URL: <https://surli.cc/hhdpis>
11. Закарпатська обласна організація Українського Червоного Хреста облаштувала прихисток для ВПО у селі Дубриничі Ужгородського району URL: <https://redcross.org.ua/news/2023/12/62172/>
12. Підприємці претендують на грантову допомогу в розмірі 10 000 доларів. Закарпатська обласна військова адміністрація, 17.03.2023 р. URL: <https://surl.li/gcnhkk>
13. В Ужгороді відбудеться зустріч із бізнесом щодо можливостей грантування Закарпатська обласна військова адміністрація, 09.05.2023 р. URL: <https://surl.li/swwbmf>
14. USAID спільно з Мінекономіки запускає грантову програму для середніх та великих підприємств на \$15 мільйонів, Міністерство економіки України, 22.12.2023 URL: <https://surl.li/rwpruh>
15. ЄБРР поновлює грантову програму для релокації підприємств. Бізнес Закарпаття, 11.04.2024. URL: <https://surl.li/lruxby>
16. Закарпатці можуть отримати грант від Українського фонду стартапів та WNISEF. KISZO, 24.02.2024 URL: <https://surl.li/gnqpli>
17. Дудко В. Український фонд стартапів перезапускає грантову програму для «цивільних» проєктів на \$25 000-50 000. Forbes, 26.02.2024. URL: <https://surl.li/ixxsem>
18. Вкладатися в своїх: програми підтримки закарпатських підприємців з обласного бюджету. Varos, 2024 р. URL: <https://surl.li/zicpqa>

19. Крицька І. Низькі податки, кредитування під 0% та релокація на Західну Україну. Сім державних програм для підтримки бізнесу у воєнний час Forbes, 19.03.2022. URL: <https://surl.li/lddgzj>
20. «Робота: урядова програма безповоротних грантів для створення та розвитку власного бізнесу. URL: <https://erobota.dia.gov.ua/>
21. «Власна справа»: скільки людей на Закарпатті отримали кошти на розвиток бізнесу та як подати заявки. Доступ до правди, 19.01.2024. URL: <https://surl.li/pkudnc>
22. Гранти для бізнесу – 2025. Закарпатський центр зайнятості. URL: <https://surl.li/umullj>
23. Закарпатські аграрії можуть отримати субсидію. Карпатський об'єктив, 13.02.2025. URL: <https://surl.li/ondvut>
24. «Зроблено в Україні»: на Закарпатті створять індустріальний парк «КАРПАТИ». Міністерство економіки України. 11.03.2025. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail?id=eec9446b-747b-44ec-bdc0-824d01c8ee09&lang=uk-UA>
25. Пилипко М. Індустріальний парк "Карпати" створять у селищі Чинадійово, а "СОЛЬВА-ТЕХ" — у місті Свалява Мукачівського району. Суспільне Ужгород. URL: <https://surl.li/rfmrvt>
26. Новий індустріальний парк "Мужай" створюють на Закарпатті. Varos, 06.12.2024 p. URL: <https://surl.li/ereulj>
27. Гузь У. П'ятий індустріальний парк з'явиться на Закарпатті: для чого це рішення. Рубрика, 03.08.2023 p. URL: <https://surl.li/sabhhe>
28. Ігнатенко М. На Закарпатті з'явиться новий індустріальний парк "ЕКО Мукачево". Рубрика, 12.07.2024 p. URL: <https://surl.li/zqqzmq>
29. Індустріальний парк «ЕНЕРДЖІ ГРУП», Закарпатська область. Індустріальні парки України. URL: <https://surl.li/qronxh>
30. Індустріальний парк «МАРАМУРЕШ», Закарпатська область. Індустріальні парки України. URL: <https://surl.li/zirxru>
31. Індустріальний парк «БФ Термінал», Закарпатська область Індустріальні парки України. URL: <https://surl.li/bgfebl>
32. Грантові програми. Закарпатський центр зайнятості, 14.05.2024. URL: <https://surl.li/vexmyb>
33. Újabb támogatást nyújt a kormány a kárpátaljai magyarságnak, Kormany.hu, 16.06.2022. URL: <https://surl.li/yjeaid>
34. Idén is meghirdeti a kormány a kárpátaljai szociális programcsomagot. Kormany.hu, 16.05.2023. URL: <https://surl.li/vbnejs>
35. Már lehet jelentkezni a Zrínyi Ilona Kárpátaljai Támogatási Programra. 13.05.2024. URL: <https://surl.li/sjhoes>
36. Magyarország 3,5 milliárd forintot küld Ukrajna újjáépítésére és a belső menekültek megsegítésére. KISZO, 02.07.2022. URL: <https://surl.li/ezsqmz>
37. Magyar segítség Ukrajnában. Magyar Nemzet, 08.01.2024. URL: <https://magyarnemzet.hu/belfold/2024/01/magyar-segitseg-ukrajnaban>
38. Az Egán Ede-alapítvány tavalyi évéről Berki Marianna igazgatót kérdeztük. Karpataljalap, 16.01.2025 URL: <https://surl.li/rhyeud>
39. Több mint 900 kifizetett pályázat segíti a szülőföldön maradás.t Karpataljalap, 24.01.2024 URL: <https://surl.li/swcgbh>
40. Pályázati felhívás: 2024. évi „mezőgazdasági termeléshez kapcsolódó vállalkozások fenntartásának támogatása”. Egan Ede. URL: <https://eganede.com/?q=node/115&l=hu>
41. 500 zsák vetőmag a kárpátaljai magyar gazdáknak. Karpataljalap, 28.03.2023 URL: <https://surl.li/trifvr>
42. Elindult a V4-Ukraine Talent Fusion Program. Karpataljalap, 15.02.2024. URL: <https://surl.li/fpbyoa>

References

1. Chervak-Smerychko O. Yu., Chubar O. H., Hapak N. M., Boiko Ya. M. (2023). Relokatsiia biznesu na Zakarpatti vnaslidok viiny: terytorialnyi ta haluzevyi zrivy. *Naukovi perspektyvy*, (5)35, 512–526. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/59190> [Relocation of business in Zakarpattia due to the war: territorial and sectoral aspects.] [in Ukrainian]
2. Molnár D. Erzsébet, Pallay Katalin, Molnár D. István, Darsi Karolina. (2023). Ukrajnai menekültválság és a belső menekültek helyzete a Beregszászi járás határ menti településein 2022-ben. *Térés Társadalom*, 37. évf., 4. szám, 82-99 old. URL: <https://surl.li/vajfzr> [Ukrainian refugee crisis and the situation of internally displaced persons in the border settlements of Berehove district in 2022.] [in Hungarian]
3. Kovách Donát Helyben maradó kárpátaljai magyarok migrációs döntéshozatala a háború előtt és után. *Kisebbségi Szemle*, 2022/3. 53-73 old. URL: <https://surl.li/apedsh>
4. Hurchumeliia U. I. (2024). Posylenia spromozhnosti orhaniv mistsevoho samovriaduvannia ta yikh asotsiatsii u sferi mizhnarodnoho terytorialnoho spivrobotnytstva na prykladi Zakarpatskoi oblasti. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho Natsionalnoho Universytetu. Seriya Pravo*, (86, Ch.1), 181–186. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/01/28.pdf> [Strengthening the capacity of local self-government bodies and their associations in the field of international territorial cooperation on the example of Zakarpattia region.] [in Ukrainian]
5. Dnistrianskyi M., Molnár J., Dnistrianska N., & Molnár D. I. (2024). New realities of the administrative-territorial structure of Ukraine and areas of ethnic minorities' settlement: Geographical correlations and social consequences: Examples of Zakarpattia, Chernivtsi and Odesa oblasts. *Hungarian Geographical Bulletin*, 73(4), 395-412 old. URL: <https://ojs.mtak.hu/index.php/hungeobull/article/view/15981/14775> [New administrative structure and ethnic settlement in Ukraine.] [in Hungarian]
6. Volontery Zakarpatskoho oblasnoho fondu «Edelweis». (2022, March 30). Dopomahaiut otrymaty hroshovu dopomohu vid MOM dlia ukraintsiiv, shcho zmusheni vtikaty vid viiny. *Karpatskyi obiektyv* p. URL: <https://surl.li/vfxygm> [Volunteers of the Zakarpattia regional Edelweiss fund help Ukrainians fleeing the war to receive financial assistance from IOM.] [in Ukrainian]
7. Berehove - Hungarian Interchurch Aid in Zakarpattia, Ukraine. *Hungarian Interchurch Aid*. URL: <https://surl.li/nsuqiq>
8. Rozporiadzhennia Zakarpatskoi derzhavnoi viiskovoi administratsii № 1199. (2023, December 21). Pro Prohramu sotsialno-ekonomichnoho rozvytku Zakarpatskoi oblasti na 2024 rik. URL: <https://surl.li/hewotv> [On the Program of Socio-Economic Development of Zakarpattia Region for 2024.] [in Ukrainian]
9. Vorontsova D. (2024, November 24). Prohrama “Prykhystok”: kompensatsiiu za rozmishchennia VPO platytymut do kintsia roku. URL: <https://surl.li/dfpurm> [“Shelter” program: compensation for hosting IDPs will continue until the end of the year.] [in Ukrainian]
10. 6500 hrn za prohramoiu „YePidtrymka”: Kabmin vydilyv shche 1,9 mlrd na zavershennia vyplat. (2022, May 2). *TSN*. URL: <https://surl.li/cc/hhdps> [6500 UAH under the ‘YePidtrymka’ program: Cabinet allocated another 1.9 billion for completion of payments.] [in Ukrainian]
11. Zakarpatska oblasna orhanizatsiia Ukrainskoho Chervonoho Khresta oblashtovala prykhystok dlia VPO u seli Dubrynychy, Uzhhorodskyi raion. URL: <https://redcross.org.ua/news/2023/12/62172/> [The Zakarpattia branch of the Ukrainian Red Cross equipped a shelter for IDPs in Dubrynychy village.] [in Ukrainian]
12. Pidpriiemtsi pretenduiut na hrantovu dopomohu v rozmiri 10 000 dolariv (2023, March 17). *Zakarpatska oblasna viiskova administratsiia*. URL: <https://surl.li/gcnhkk> [Entrepreneurs apply for a \$10,000 grant.] [in Ukrainian]
13. V Uzhhorodi vidbudetsia zustrich iz biznesom shchodo mozhlyvostei hrantuvannia. (2023, May 9). *Zakarpatska oblasna viiskova administratsiia*. URL: <https://surl.li/swwbmf> [A meeting with businesses on grant opportunities will be held in Uzhhorod.] [in Ukrainian]

14. USAID spilno z Minekonomiky zapuskaie hrantovu prohramu dlia serednikh ta velykykh pidpriemstv na \$15 mln, (2023, December 22). Ministerstvo ekonomiky Ukrainy. URL: <https://surl.li/rwpruh> [USAID and Ministry of Economy launch a \$15 million grant program for medium and large enterprises.] [in Ukrainian]
15. YeBRR ponovliuie hrantovu prohramu dlia relokatsii pidpriemstv. (2024, April 11). Biznes Zakarpattia. URL: <https://surl.li/lruxby> [EBRD renews grant program for business relocation.] [in Ukrainian]
16. Zakarpattsi mozhut otrymaty hrant vid Ukrainskoho fondu startapiv ta WNISEF. (2024, February 24). KISZO. URL: <https://surl.li/gnqpli> [Zakarpattia residents can receive grants from the Ukrainian Startup Fund and WNISEF.] [in Ukrainian]
17. Dudko V. (2024, February 26). Ukrainskyi fond startapiv perezapuskaie hrantovu prohramu dlia 'tsyvilnykh' projektiv na \$25 000–50 000. Forbes. URL: <https://surl.li/ixxsem> [Ukrainian Startup Fund relaunches grant program for 'civil' projects.] [in Ukrainian]
18. Vkladatysia v svoikh: prohramy pidtrymky zakarpatskykh pidpriemstv z oblasnoho biudzhetu. (2024). Varos. URL: <https://surl.li/zicpqa> [Investing in our own: support programs for Zakarpattia entrepreneurs from the regional budget.] [in Ukrainian]
19. Krytska I. (2022, March 19). Nyzki podatky, kredytuvannia pid 0% ta relokatsiia na Zakhidnu Ukrainu. Sim derzhavnykh prohram dlia pidtrymky biznesu u voiennyi chas. Forbes. URL: <https://surl.li/lddgzj> [Low taxes, 0% loans, and relocation to Western Ukraine. Seven state programs to support business during wartime.] [in Ukrainian]
20. YeRobota: uriadova prohrama bezpovorotnykh hrantiv dlia stvorennia ta rozvytku vlasnoho biznesu. URL: <https://erobota.diia.gov.ua/> [YeRobota: government grant program for creating and developing own business.] [in Ukrainian]
21. 'Vlasna sprava': skilky liudei na Zakarpatti otrymaly koshty na rozvytok biznesu ta yak podaty zaiavky. (2024, January 19). Dostup do pravdy. URL: <https://surl.li/pkudnc> ['Own business': how many people in Zakarpattia received funding and how to apply.] [in Ukrainian]
22. Hranty dlia biznesu – 2025. (2025). Закарпатський центр зайнятості. URL: <https://surl.li/umullj> [Grants for business – 2025.] [in Ukrainian]
23. Zakarpatski ahrarii mozhut otrymaty subsydiu. (2025, February 13). Karpatskyi obiektyv. URL: <https://surl.li/ondvyt> [Zakarpattia farmers can receive subsidies.] [in Ukrainian]
24. 'Zrobleno v Ukraini': na Zakarpatti stvoriat industrialnyi park 'KARPATY'. (2025, March 11). Ministerstvo ekonomiky Ukrainy. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail?id=eec9446b-747b-44ec-bdc0-824d01c8ee09&lang=uk-UA> ['Made in Ukraine': Industrial Park 'KARPATY' will be created in Zakarpattia.] [in Ukrainian]
25. Pylypko M. Industrialnyi park 'Karpaty' stvoriat u selyshchi Chynadiievo, a 'SOLVA-TECH' – u misti Svaliava Mukachivskoho raionu. Suspilne Uzhhorod URL: <https://surl.li/rfmrvt> [The 'Karpaty' industrial park will be created in Chynadiievo, and 'SOLVA-TECH' in Svaliava, Mukachiv district.] [in Ukrainian]
26. Novyi industrialnyi park 'Muzhai' stvoriuut na Zakarpatti (2024, December 6). Varos. URL: <https://surl.li/ereulj> [A new industrial park 'Muzhai' is being created in Zakarpattia.] [in Ukrainian]
27. Huz U. (2023, August 3). Piatyi industrialnyi park z'iavytsia na Zakarpatti: dlia choho tse rishennia. Rubryka. URL: <https://surl.li/sabhhe> [The fifth industrial park will appear in Zakarpattia: the purpose of this decision.] [in Ukrainian]
28. Ihnatenko M. (2024, July 12). Na Zakarpatti z'iavytsia novyi industrialnyi park 'EKO Mukachevo'. Rubryka. URL: <https://surl.li/zqqzmz> [A new industrial park 'EKO Mukachevo' will appear in Zakarpattia.] [in Ukrainian]
29. Industrialni parky Ukrainy. Industrialnyi park 'ENERDZHI HRUP', Zakarpatska oblast. URL: <https://surl.li/qponxh> [Industrial park 'ENERGY GROUP', Zakarpattia region.] [in Ukrainian]
30. Industrialni parky Ukrainy. Industrialnyi park 'MARAMURESH', Zakarpatska oblast. URL: <https://surl.li/zirxru> [Industrial park 'MARAMURESH', Zakarpattia region.] [in Ukrainian]
41. Industrialni parky Ukrainy. Industrialnyi park 'BF Terminal', Zakarpatska oblast. URL: <https://surl.li/bgfebl> [Industrial park 'BF Terminal', Zakarpattia region.] [in Ukrainian]

42. Hrantovi prohramy. (2024, May 14). Zakarpatskyi tsentr zainiatosti. URL: <https://surl.li/vexmyb> [in Ukrainian]
33. Újabb támogatást nyújt a kormány a kárpátaljai magyarságnak, (2022, June 16). Kormany.hu. URL: <https://surl.li/yjeaid> [The government provides further support to Hungarians in Transcarpathia.] [in Hungarian]
34. Idén is meghirdeti a kormány a kárpátaljai szociális programcsomagot. (2023, May 16). Kormany.hu. URL: <https://surl.li/vbnejs> [The government announces the Transcarpathian social support program again this year.] [in Hungarian]
35. Már lehet jelentkezni a Zrínyi Ilona Kárpátaljai Támogatási Programra. (2024, May 13). URL: <https://surl.li/sjhoes> [Applications are now open for the Zrínyi Ilona Transcarpathian Support Program.] [in Hungarian]
36. Magyarország 3,5 milliárd forintot küld Ukrajna újjáépítésére és a belső menekültek megsegítésére. (2022, July 2). KISZO. URL: <https://surl.li/ezsqmz> [Hungary sends HUF 3.5 billion for Ukraine's reconstruction and IDP support.] [in Hungarian]
37. Magyar segítség Ukrajnában. (2024, January 8). Magyar Nemzet. URL: <https://magyarnemzet.hu/belfold/2024/01/magyar-segitseg-ukrajnaban> [Hungarian aid in Ukraine.] [in Hungarian]
38. Az Egán Ede-alapítvány tavalyi évéről Berki Marianna igazgatót kérdeztük. (2025, January 16). Karpataljalap. URL: <https://surl.li/rhyeud> [Interview with director Marianna Berki about the past year of the Egán Ede Foundation.] [in Hungarian]
39. Több mint 900 kifizetett pályázat segíti a szülőföldön maradást. (2024, January 24). Karpataljalap. URL: <https://surl.li/swcgbh> [More than 900 awarded grants help people stay in their homeland.] [in Hungarian]
40. Pályázati felhívás: 2024. évi „mezőgazdasági termeléshez kapcsolódó vállalkozások fenntartásának támogatása”. Egan Ede. URL: <https://eganede.com/?q=node/115&l=hu> [Call for proposals: 2024 support for maintaining agricultural production-related enterprises.] [in Hungarian]
41. 500 zsák vetőmag a kárpátaljai magyar gazdáknak. (2023, March 28). Karpataljalap. URL: <https://surl.li/trifvr> [500 sacks of seeds for Hungarian farmers in Transcarpathia.] [in Hungarian]
42. Elindult a V4-Ukraine Talent Fusion Program. (2024, February 15). Karpataljalap. URL: <https://surl.li/fpbyoa> [The V4-Ukraine Talent Fusion Program has been launched.] [in Hungarian].

<i>Отримано:</i>	08.02.2025	<i>Beérkezett:</i>	2025.02.08	<i>Received:</i>	08.02.2025
<i>Прийнято до друку:</i>	18.04.2025	<i>Elfogadva:</i>	2025.04.18	<i>Accepted:</i>	18.04.2025
<i>Опубліковано:</i>	12.05.2025	<i>Megjelent:</i>	2025.05.12	<i>Published:</i>	12.05.2025